

ПРАГ

и српски сликари

РТС

ГАЛЕРИЈА РТС, Таковска 10, Београд
Од 12. априла до 13. маја 2018.

Беч и Минхен су за већину јужнословенских уметника 19. и почетка 20. века биле две неприкосновене европске културне метрополе. Погрешно и неправедно би било, међутим, сматрати да су све њих обликовале искључиво школе и академије ликовних уметности Беча и Минхена. Утицајна у педагошком, уметничком и нарочито у свесловенском деловању великог броја уметника почетком 20. века, била је и Академија ликовних уметности у Прагу (*Akademie výtvarných umění v Praze*).

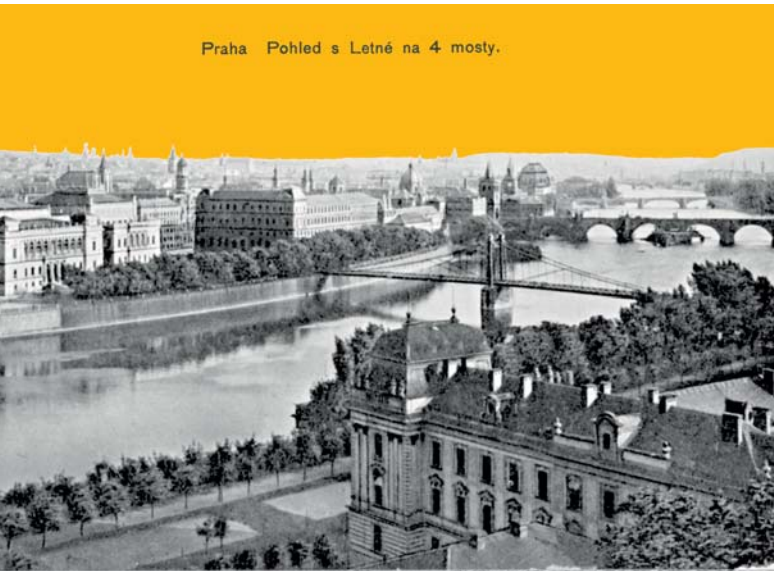
Познато је да су чешки и јужнословенски, а нарочито српски уметници били, и до данас остали, блиско повезани. Зближени заједничким словенским пореклом, они су на студијама прашке ликовне академије, основане далеке 1799, пронашли другачија схватања и вредности од оних који су скоро столећима доминирале у германским културним и уметничким метрополама. У аури Златног града, где универзитет постоји још од четрнаестог века и где се са сваког од девет брда види скоро свих пет стотина торњева, развијао се код српских сликара један посебан сензибилитет, искрен, непосредан и пун националног одушевљења. Прави изазов за њих био је постићи успех на престижним западноевропским ликовним академијама, али осећај словенске солидарности понекад је био јачи и искренији од било које примамљиве награде, за коју су се сваке године надметале стотине младих сликара из читаве двојне монархије. На прашкој академији стицало се и знање које ће бити више него добра основа на путу ка центру свих центара уметности – Паризу.

У уписним књигама Академије ликовних уметности у Прагу налазе се бројна имена српских ученика који су, захваљујући топлој пријему и одличном наставном плану, поставили чврсте темеље свог уметничког развоја. Пре свих уметника који су походили Праг и његову ликовну Академију је *Косића Миличевић*. Подстакнут саветима свог првог београдског учитеља сликарства Кирила Кутлика, Миличевић одлази у Праг са много ентузијазма и жеље да изучи историјско сликарство. Током шестомесечних студија код угледних професора Вацлава Бројика (1851–1901) и Војтеха Хинаиса (1854–1925) стиче знање и сигурност који су му неопходни. Осећа да му је Минхен већи изазов.

Чињеница да све већи број српских сликара од средине прве деценије прошлог века уписује прашку академију имала је своје рационално објашњење. Тој појави је допринела харизматична личност – чувени космополита Влахо Буковац (1855–1922), који је непуне две деценије са видним успехом водио класу на прашкој академији. Доласком на Академију 1903, Буковац је сву своју енергију усмерио на педагошки рад, трудећи се да савременијим наставним методама подстицајно делује на своје ђаке. Како је одувек волео да око себе окупује младе, Буковац је био омиљен међу студентима, непосредан у комуникацији, присан и равноправан у размишљањима са млађим колегама. Знајући и сâм како је бити млад уметник без новца, Буковац је несребично помагао својим студентима, понекад и материјално, а најчешће саветима и препорукама о даљем усавршавању и запослењу. Свој педагошки метод темељио је на коректном цртежу, као и на томе да се не треба губити у детаљима, него да је важна целина (зато је увек говорио: *Сликајте ширеба у исти час свуда, а сваки појез ширеба бијте добро промишљен*). Друга чињеница која је код младих ђака била и те како важна односила се на тада актуелну идеју свесловенског уједињења коју су могли отворено да поделе са својим професором који их је у тој идеји и бодрео. Знали су да је Буковац одувек гајио нескривену антипатију према Хабзбуршкој монархији, а посебно су га ценили као једног од потписника петиције за отцепљење словенских народа током Првог светског рата.

Код Буковца су до Првог светског рата учили многи српски и други јужнословенски сликари, који су потом остварили завидне каријере. Поједини који су дошли из Приједора и Мостара, као *Перо Појковић*, *Тодор Швракић* и *Бранко Радуловић*, били су под снажним утицајем Буковчевог сликарства, и то нису крили. Штавише, Поповић је, сликајући актове и портете, у једном периоду дословно опонашао Буковчеву палету и ма-

Praha Pohled s Letné na 4 mosty.

Prag. Maler-Akademie.

нир, што се донекле препознаје и код рано преминулог Радуловића. Као искусан, строг, али правичан педагог, Буковац их је саветовао да не опонашају никог и да, посматрајући природу и сликајући у природи, развију сопствени ликовни језик. Сличан приступ имао је и професор Франтишек Женишек, у чијој класи су била сва тројица већ поменутих сликара, као и даровити *Милош Голубовић* на кога је пак више од Академије утицала сецесија и стил Алфонса Мухе (1860–1939). Специјалка професора Женишека, где су се студенти, између осталог, припремали и за велике историјске композиције, била је примамљива и за *Михајла Миловановића*. Пореклом из села Гостиница код Ужица, Миловановић успева да ступи на Академију пред Први светски рат, али право са ње одлази на фронт, где стиче звање ратног сликара које ће са поносом носити до трагичне смрти 1941. године.

Јован Бијелић пак, као Србин из Ревеника код Босанског Петровца, уточиште од регрутовања у аустроугарској војсци налази на Академији у Прагу, где га дочекује Буковац, дајући

му исте савете које је раније давао његовим вршњацима Поповићу, Швракићу и Радуловићу.

У тим годинама ратне немаштине графику ће код Макса Швабинског (1873–1962) и нарочито код Аугуста Бремзеа (1873–1925) специјализирати још један даровити Србин из Лике, *Стојан Аралица*, који је већ иза себе имао добро знање стечено четворогодишњим боравком на минхенској ликовној академији.

Првих послератних година на Академију ликовних уметности у Прагу ступа друга генерација српских и јужнословенских сликара. Та генерација гаји нескривене симпатије према актуелним европским авангардним правцима, што није изненађење када се има у виду да је тих година Праг један од предводника револуционарних промена у европској култури и уметности. Неколико ђака из те генерације је и пре свог доласка у Праг већ доста знало о његовој академији, посредством својих наставника цртања и сликања, а некадашњих студената академије (Швракића и Поповића). Ипак, поштујући основне прин-

ципе правилног цртежа, колористичке хармоније, композиционог склада и свега оног што код једног студента подразумева темељна сликарска спрема, студенти ове генерације са добрим резултатима похађају класе старих професора Буковца и Хинаиса, али са завршетком студија настављају крупним корацима ка кубизму, фовизму и другим авангардним покретима. Поједини, као *Милан Коњовић*, у Прагу су нашли и живот и љубав. Руку пријатељства пружио му је тада већ афирмисани чешки авагардни сликар Јан Зрзави (1890–1977), као и нешто млађи Милош Борија (1896–1937), те млади Коњовић, пун утисака стечених у дружењу са истомишљеницима и на изложбама француских импресиониста које је видео у Прагу, одлази 1924. у Париз, да би се неколико година потом вратио у Праг и ту приредио своје две врло запажене самосталне изложбе.

Исте године када је Коњовић дошао на Академију ликовних уметности у Прагу, пристигао је знатан број даровитих сликара, чији радови у већој или мањој мери носе печат и дух прашке академије. Врло особена, радознала, витална и за промене увек отворена стваралачка природа Банаћанина *Ивана Радовића*, иначе врло блиска природи чешког сликара Јана Зрзавог, изнедрила је током треће деценије прошлог века авангардно смела уметничка дела која су данас незаобилазна карика у развоју српске савремене уметности. Нешто другачију поетику, блиску колористичком експресионизму париске провенијенције, имали су други ђаци прашке академије, попут *Косије Хакмана*, *Сивевана Чалића* и *Борислава Боџановића*, чији опуси су тематски засновани на портрету, мртвој природи, пејзажу, акту и посебно интимистичким ентеријерима.

Другачији утицај јачег интензитета Праг је оставио на једног другог Банаћанина, *Светислава Вуковића*. После успешних година студија на Академији, Вуковић је наставио школовање код врло цењеног сликара Франтишека Купке (1871–1957). Ту је потом остао читаву деценију, радећи у свом атељеу и наступајући као агилни члан прашког Удружења ликовних уметника (*Szdužení výtvarníků v Praze*) све до 1938. године, када се коначно преселио у Београд. Колико Праг никад није изашао из Вуковића, толико ни Београд није прихватио таквог Вуковића каквог је обликовала чешка културна средина. Иако је његов стваралачки пут кренуо из правца умереног колоризма јасних форми ка слободнијем гесту и доживљају, до краја четврте деценије прошлог века он је досегао до граница апсолутног колоризма, јаког, снажног, наглашене фактуре и врло личног, интимног доживљаја предмета који је сликао.

Овом низу данас истакнутих сликара који су са поносом истицали да су били ђаци чувене прашке ликовне академије,

треба додати и неколико не тако познатих имена која су била на школовању у Прагу и која време ипак није заборавило. *Александар Шаца Лазаревић*, *Љубиша Валић*, *Бранко Јевтић*, *Милан Арсић Даскало*, *Миленко Д. Ђурић*, *Босиљка Валић*, *Душан Агамовић*, *Лукијан Бибић*, *Владимир Новосел*, *Јованка Марковић-Сирајнић* и још неколицина сликарки и сликара за чијим делима се још трага, имена су која су оставила изванредан траг у историји сликарства протеклог века, те по свему завређују да буду уврштена у све будуће прегледе српских сликара школованих у Прагу.

И док се код стручне и шире културне јавности у прошлости више говорило о томе да ли је код неког уметника изражајнији утицај бечке или минхенске школе сликарства, вајарства, архитектуре, дизајна и слично, дотле су утицаји прашке школе сликарства помињани посредно, без инсистирања на свеобухватном монографском приступу. Ту празнину је у новије време успео да попуни режисер Ненад Огњеновић документарним филмом „Праг и српски сликари“. Огњеновић је потом са доста труда на својствен начин преточио филм у књигу. Филм и књига су, очекивано, прерасли у изложбу, са којом овај целовит визуелни триптих јединственог назива „Праг и српски сликари“ на најплеменитији начин потврђује добре српско-чешке уметничке везе, али и чини велику ствар – враћа дуг Прагу и његовој Академији ликовних уметности за све што су у прошлости учинили за српске сликаре.

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ

КОСТА МИЛИЧЕВИЋ

(Село Брака, 1877–1920, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1898 (проф. Vojtěch Hynais)

1. *Триптихон са Бојородицом и Арх. Гаврилом*, 1911, уље, платно, 19×22 cm, вл. Драган Јовковић, Београд

2. *Предео са Крфа*, 1918, уље, картон, 20,8×28,2 cm, вл. Драган Јовковић, Београд

ЉУБИША ВАЛИЋ

(Пожаревац, 1873–1950, Женева)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1903/04 (проф. Влахо Буковац)

3. *Доживљаји наредника Миладина*, 1917, насловна страна књиге, Женева

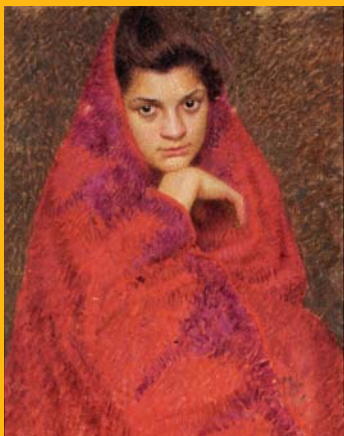
4. *Рајник*, 1915, репродукција цртежа из књиге „Доживљаји наредника Миладина“

ПЕРО ПОПОВИЋ

(Приједор, 1881–1941, Сарајево)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1905–1907 (проф. Влахо Буковац, пет семестара); 1907/08 (проф. František Ženíšek)

5. *Девојка у црвеном*, 1907, уље, платно, 42,5×32 cm, вл. Музеј савремене уметности Републике Српске у Бања Луци

6. *Порџреј гечака*, 1908, уље, платно, 31×20,5 cm, вл. Ненад Огњеновић, Београд

БРАНКО ЈЕВТИЋ

(Београд, 1887–1916, Битољ)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1905/06 (проф. Влахо Буковац); 1906–1910 (проф. Bohumil Roubalík и проф. Rudolf Ottenfeld); 1910/11 (проф. František Ženíšek)

7. *Модел у аишељеу*, 1911, уље, платно, 100×75,5 cm, вл. Народни музеј у Београду

8. *Порџреј официра*, 1910–1914, акварел, 20,5×14,5 cm, вл. Музеј града Београда

ТОДОР ШВРАКИЋ

(Приједор, 1882–1931, Сарајево)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1905–1907 (проф. Влахо Буковац, пет семестара); 1907–1910 (проф. František Ženíšek)

9. *Средњише Нејоштина*, 1928, акварел, 35×49,5 cm, вл. Ненад Огњеновић, Београд

10. *Коњиц*, трећа деценија XX века, уље, платно, 54×89 cm, вл. Миленко Мачкић, Београд

БРАНКО РАДУЛОВИЋ

(Мостар, 1885–1916, Скопље)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1905 (приватна школа Karel Reisner) 1906–1908 (проф. Влахо Буковац); 1908–1910 (проф. František Ženíšek)

11. *Порџреј девојке*, 1908, уље, платно, 83×57 cm, вл. Горан Топић, Нови Сад

12. *Порџреј др Војислава Кеџмановића*, 1909–1911, уље, платно, 40×33 cm, вл. Бојана Маневић, Београд

ВЛАДИМИР НОВОСЕЛ

(Дробњак, 1883–1961, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1905–1907 (проф. Влахо Буковац и проф. Bohumil Roubalík); 1907–1910 (проф. Rudolf Ottenfeld)

13. *Дурмићор*, четврта деценија XX века, уље, платно, 60,5×90 cm, вл. АРТЕ галерија, Београд

АЛЕКСАНДАР ШАЦА ЛАЗАРЕВИЋ

(Београд, 1888–1914, Гукош)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1908/09 (проф. Rudolf Ottenfeld, зимски семестар); 1910–1913 (проф. František Ženíšek, пет семестара)

14. *Ауџојорџреј*, 1907, уље, картон, 39×28 cm, вл. Народни музеј у Смедеревској Паланци

15. *Порџреј оца Сјанимира*, крај прве деценије XX века, уље, платно, 56×43 cm, вл. Народни музеј у Смедеревској Паланци

МИЛАН АРСИЋ ДАСКАЛО

(Крагујевац, 1885–1936, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1908–1910 + II семестар 1913 (проф. František Ženíšek, пет семестара); 1921/22 (проф. Karel Krattner)

16. *Кафана Краљевић Марко*, 1913, акварел, 48×34 cm, вл. Музеј града Београда

17. *Београдски мојив*, 1925, уље, шперплоча, 43×29 cm, вл. Ненад Огњеновић

МИЛОШ ГОЛУБОВИЋ

(Крагујевац, 1888–1961, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1910/11 (проф. František Ženíšek)

18. *Порџреј Милице Голубовић*, 1930, уље, платно, 61×50 cm, вл. породица Голубовић, Земун

19. *Исџраџај*, 1918, уље, платно, 57,5×79 cm, вл. породица Голубовић, Земун

МИХАИЛО МИЛОВАНОВИЋ

(Гостиница, 1879–1941, Ужице)

Специјализација у Прагу: 1913/14 20. *Доручак*, 1910, уље, платно, 74,5×69 cm, вл. Јелена Стојановић, Београд

21. *Сеока кућа*, 1913, уље, платно, 116×81 cm, вл. Ненад Огњеновић, Београд

ЈОВАН БИЈЕЛИЋ

(Ревеник, 1886–1964, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1914/15 (проф. Влахо Буковац)

22. *Пејзаж*, око 1931, уље, платно, 48×72 cm, вл. Драган Јовковић

23. *Мрџва џприрода са воћем*, 1941–1945, уље, картон, 66,5×73 cm, вл. Народни музеј у Смедеревској Паланци

СТОЈАН АРАЛИЦА

(Шкаре, 1883–1980, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1916/17 (графика проф. August Brömse)

24. *Мрџва џприрода*, крај четврте деценије XX века, уље, платно, 28,8×41,2 cm, вл. Миленко Мачкић, Београд

25. *Мојив из Лике*, крај седме деценије XX века, уље, лесоцит, 35×50 cm, вл. Миленко Мачкић, Београд

МИЛЕНКО БУРИЋ

(Земун, 1894–1945, Загреб)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1916/17 (проф. Maxmilián Pirner); 1917/18 (проф. František Ženíšek и проф. Max Švabinský)

26. *Акџ и грајерији*, 1917, уље, платно, 79,5×64 cm, вл. Драган Правица, Београд

27. *12 Ex Libris*, 1922, мапа у издању чехословачког друштва скупљача и пријатеља Ex Librisa у Прагу, 14,5×24,5 cm

МИЛАН КОЊОВИЋ

(Сомбор, 1898–1993, Сомбор)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1918/19 (летњи семестар проф. Влахо Буковац); 1919/20 (проф. Влахо Буковац); 1920/21 (Jan Zrzavý, приватни атеље)

28. *Ауџојорџреј са Емом*, 1925, уље, платно, 100×80,8 cm, вл. Милан Љумовић, Београд

29. *Мрџва ѓрпорога са воћем*, 1926–27, уље, платно, 45,5×55,2 cm, вл. Милан Љумовић, Београд

КОСТА ХАКМАН

(Босанска Крупа, 1889–1961, Опатија)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1919/20 (проф. Влахо Буковац и проф. Josef Loukota)

30. *Ауџојорџреј*, 1936, уље, платно, 85×62 cm, вл. Милица Хакман, Београд

31. *Акџ*, 1937, уље, платно, 51×89 cm, вл. Милица Хакман, Београд

СТЕВАН ЧАЛИЋ

(Купиново, 1892–1943, Шабац)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1919/20, 1920/21 (проф. Влахо Буковац); 1921–1924 (проф. Franz Thiele)

32. *Ауџојорџреј*, 1920, уље, платно, 20×16 cm, вл. Петар Микић, Београд

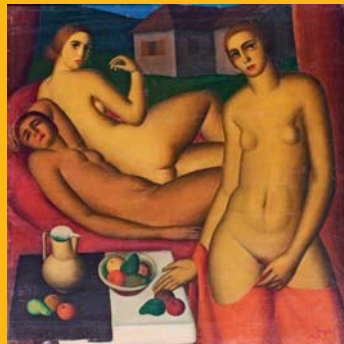
33. *Дама у енџеријеру*, 1922, уље, платно, 96×62 cm, вл. Народни музеј у Београду

ИВАН РАДОВИЋ

(Вршац, 1894–1973, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1919/20 (проф. Josef Loukota и проф. Влахо Буковац)

34. *Три ѓрације*, 1921, уље, платно, 94×90 cm, вл. Милан Љумовић, Београд

35. *Војвођански мојџив*, почетак треће деценије XX века, уље, платно, 55,3×67 cm, вл. Милан Љумовић, Београд

БОРИСЛАВ БОГДАНОВИЋ

(Рума, 1899–1970, Скотсдејл)

Приватно учио сликарство у Прагу уз студирање музике код клавирног педагога и дугогодишњег ректора Прашког конзерваторијума, проф. Karela Hoffmeistera: 1919–1922.

36. *Мој врџ*, 1937, уље, платно, 43,3×60 cm, вл. Ненад Огњеновић

37. *Лежећи акџ*, 1937, темпера на кашираном папиру, 53,5×84 cm, вл. Слободан Копанђа

БОСИЉКА ВАЛИЋ

(Велико Градиште, 1897–1971, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1919–1922 (проф. Влахо Буковац, шест семестара); 1922–1924 (проф. Maxmilián Pirner, четири семестра); 1924–1925 уписана, али није похађала; 1925/26 (проф. Vojtěch Hynais)

38. *Женски акџ*, половина треће деценије XX века, уље, платно, 50×66 cm, вл. Горан Топић

ЈОВАНКА СТРАЉНИЋ

(Земун, 1883–1970, Дубровник)

Специјализација у Прагу: 1924–1928

39. *Мрџва ѓрпорога са крушкима*, 1926, уље, платно, 55,5×48,5 cm, вл. Ненад Огњеновић, Београд

ДУШАН АДАМОВИЋ

(Сански Мост, 1893–1975, Ниш)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1920–1923 (проф. Vojtěch Hynais)

40. *Акџ*, 1923, уље, платно, 48×38,5 cm, вл. Народни музеј у Зајечару

41. *Солунац*, 1932, уље, платно, 54×44,5 cm, вл. Народни музеј у Зајечару

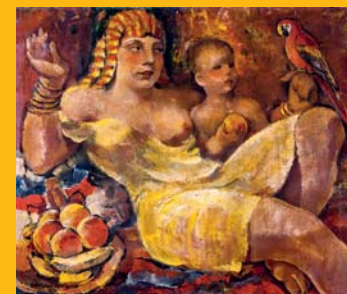
СВЕТИСЛАВ ВУКОВИЋ

(Вршац, 1901–1978, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1921–1924 (проф. Josef Loukota и проф. Jakub Obrovský); 1924/25 (проф. Vojtěch Hynais); 1925/26 (проф. Karel Krattner); 1926/27 (проф. Franz Thiele)

42. *У џарку*, 1936, уље, платно, 55×64,5 cm, вл. Ненад Огњеновић

43. *Мајка, гејџе и џајџај*, 1936, уље, платно, 87×101 cm, вл. Ненад Огњеновић

ЛУКИЈАН БИБИЋ

(Сремска Митровица, 1898–1962, Београд)

Академија ликовних уметности у Прагу: 1925–1927 (проф. Karel Krattner)

44. *Жуџа куђа*, 1929, уље, платно, 69,2×67 cm, вл. Ненад Огњеновић

45. *Планинска река*, 1940, уље, платно, 41,2×41 cm, вл. Ненад Огњеновић